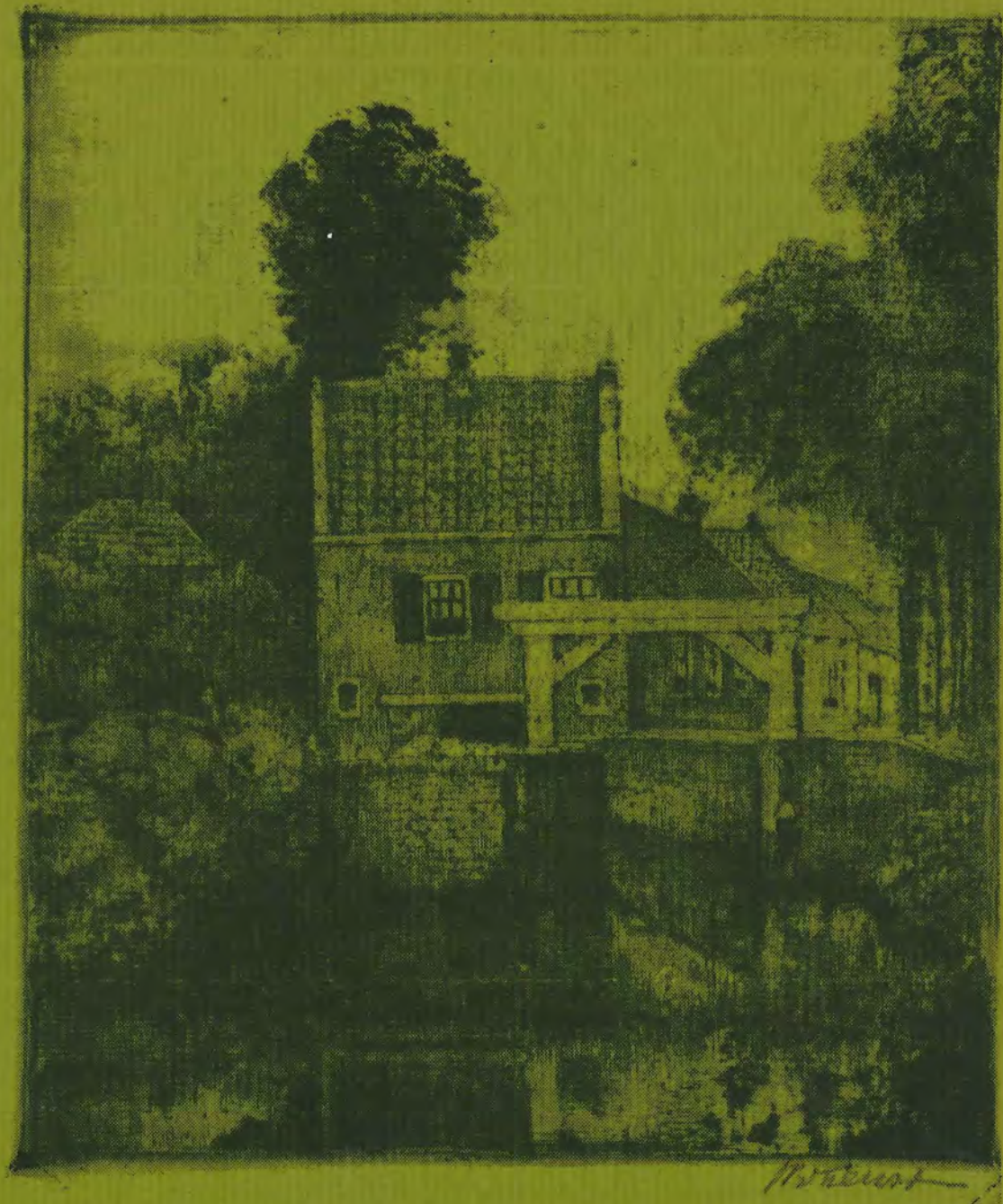
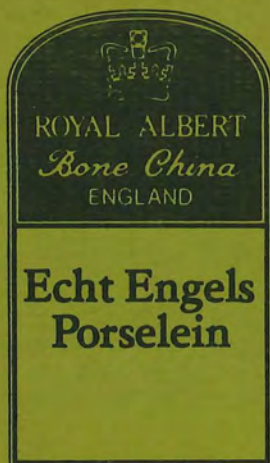

Historische Kring Maarssen

Vraag inlichtingen bij uw
speciaalzaak
LUXE GESCHENKEN
A.v.d.BOSCH OLIJVE
Maarsse
tel.: 61632

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1
Maarsse - Telefoon: 03465 - 62081

SLAGERIJ

Dorresteyn

Voor fijnproevers

Sinds 1882

Nassastraat 4 - Tel. 61219

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: Drs D. Dekker, voorzitter, J.H. Sagel, secretaris, Schokkingstraat 17, 3601 XK Maarssen, tel.: 03465-61457, N. van Tricht, penningmeester, giro: 2907376, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, Mevr. S.W. Talen-Stooker, A. de Zwart, Mevr. J.G. Zwijs-Brink.

Redactie: J.N. Servaas, D. Dekker, W. Smits en A. de Zwart. Redactie-administratie: J.F. Besier, Kemperstraat 2, 3601 WK Maarssen.

10e Jaargang no. 2, augustus 1983

Het orgaan verschijnt 4 x per jaar.

KRINGNIEUWS

1. Bezoek molen Oostwaard

Vrijdag 17 juni 1983 stelde de Commissaris van de Koningin in de provincie Utrecht, de Heer Mr. P. van Dijke, na een langdurige restauratie de poldermolen aan de Oostwaard te Maarssen opnieuw in bedrijf. Na een zeer grondige en kostbare renovatie is de molen weer prachtig om te zien en bovendien geschikt om in tijden van nood de polder Westbroek droog te kunnen houden.

Zaterdagmiddag 24 september a.s. kunt U vanaf 14.00 uur deze molen bezichtigen. Op deze middag zal de vrijwillige molenaar, de Heer G.J. Pouw, aanwezig zijn om ons tekst en uitleg te geven over in- en exterieur van de molen, die al 250 jaar zo'n markante plaats in het Maarssense landschap inneemt.

2. Lezing

Donderdagavond 6 oktober zal de voorzitter, de Heer Dekker, de eerste lezing in het nieuwe seizoen verzorgen. Het onderwerp op deze avond zal ongetwijfeld de historie van Maarssen zijn.

Na de pauze misschien nog de vertoning van wat nieuwe dia's van oud Maarssen. Aanvang 20.00 uur in de Open Hof aan de Kerkweg te Maarssen.

3. Tweede lezing

Deze wordt eveneens in de Open Hof gehouden op donderdag 17 november 's avonds acht uur. Dan komt de Heer Ing. G. Koppert naar Maarssen, om te spreken over de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de forten rond de stad Utrecht. Over ditzelfde onderwerp schreef de Heer Koppert een erg aardig boekje, dat kortgeleden verscheen als eerste deelte van een nieuwe serie geschiedkundige werkjes welke uitgegeven worden door de Stichting Matrijs te Utrecht. Aangezien ook in de gemeente Maarssen nog diverse zaken zijn, die aan de Nieuwe Hollandse Waterlinie herinneren, zoals b.v. het fort Maarsseveen, lijkt dit een bijzonder interessante avond te worden.

4. Cursus Heemkunde

In samenwerking met het 'Kursusprojekt Maarssen' verzorgt de Historische Kring dit najaar een cursus Heemkunde. Speciaal voor nieuwe bewoners van Maarssen en uiteraard ook voor andere geïnteresseerden zal in drie lessen aandacht besteed worden aan ondermeer de historie van Maarssen, hoe zag Maarssen er aan het begin van deze eeuw uit, de rijksmonumentenlijst en het beschermd dorpsgezicht.

Zie voor verdere informatie over data, kosten, aanmelden e.d. het in augustus j.l. uitgegeven cursusboekje.

Poldermolen Westbroek (Oostwaard 2, Maarssen). Foto gemaakt door de Heer P. Oost uit Utrecht omstreeks 1975. Bij de laatste ingrijpende restauratie van deze achtkantige grondzeiler met vijzel in 1982-83 werd o.m. het imposante wiekenkruis totaal vernieuwd en kreeg de molen een modern soort fokwieken, ontwikkeld door Ir. P.L. Fauël. Deze fokwieken hebben de eigenschap dat ze ook zeer sterk trekken bij zwakke wind.

5. Cursus Paleografie

Deze door Mevrouw Hogenhout te geven cursus in het leren ontcijferen van oude handschriften zal, als nog ca. 5 deelnemers zich aanmelden, in oktober '83 kunnen beginnen. Deze cursus (16 lessen) zal dan éénmaal per veertien dagen gegeven worden in het gebouwtje van het voormalige Wit-Gele Kruis aan de Breedstraat. Totale kosten ± f 35,00 voor leden van de Kring en f 50,00 voor niet leden. Inlichtingen en aanmelden bij Mw. Hogenhout (tel.: 03469-1374) of bij Dhr. Sagel (03465-61457).

6. Negentiende-eeuwse bouwkunst

Over dit onderwerp verscheen onlangs een vouwblad bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Uit dit blad blijkt dat sinds kort wat meer waardering ontstaat voor de bouwkunst uit de negentiende en het begin van de twintigste eeuw.

Juist in Maarssen waar nogal wat bouwwerken uit deze periode zijn verdwenen, zoals station, watertoren en enkele villa's, lijkt bescherming en bezinning over hetgeen ons rest gewenst. Gratis bestellen bij afd. voorlichting van Monumentenzorg, Postbus 1001, 3700 BA Zeist.

7. Oproep

Willen de leden die hun contributie voor 1983 nog niet betaalden, dit s.v.p. spoedig doen door het verschuldigde bedrag alsnog over te maken op postgiro rekening no.: 2907376 t.n.v. de Historische Kring Maarssen te Maarssen.

De bijdrage voor '83 is f 15,00 voor gewone leden en f 10,00 voor elk volgend lidmaatschap op hetzelfde adres (b.v. echtgenote) en jeugdleden t/m 18 jaar.

Tevens verzoeken wij U nogmaals vriendelijk uw verhuizing tijdig bij het secretariaat te melden. U voorkomt daarmee veel onnodig zoekwerk naar Uw nieuwe adres waarheen wij toch graag elk kwartaal een nieuwe periodiek willen sturen.

J.H. Sagel, secretaris.

HET KAN VERKEREN!

In 1844 beklagt Maarssenbroek zich over het geringe politietoezicht

Maarssenbroek telde in 1844 slechts 139 inwoners. Toch had het zijn eigen gemeentebestuur. De burgemeester, Tissot van Patot, woonde echter niet in zijn eigen gemeente maar in Maarssen op Richmond aan de Kerkweg. Op het gebied van onderwijs, brandweer en politiewezenen was Maarssenbroek volledig afhankelijk van de diensten van Maarssen. Vanaf 1857 vormen Maarssen en Maarssenbroek één gemeente. Toen onlangs het politiebureau aan de Pieter de Hooghstraat te klein bleek voor een gemeente met meer dan 32.000 inwoners en het leeg achterbleef na de voltooiing van de bouw van het nieuwe bureau in Maarssenbroek, rees de vraag of het 'oude' bureau ingericht moest worden als politiepост. Die vraag is inmiddels beantwoord. Er komt geen politiepост in 'het oude dorp'. Het gemeentebestuur besloot het verlaten bureau te bestemmen als onder-

komen voor de gemeentelijke huisvestingsdienst. Een goed besluit?

We kunnen ons voorstellen dat men na het kennisnemen van de volgende briefwisseling van 1844 tussen de burgemeester van Maarssen en de gouverneur van de provincie Utrecht, met de zeventiende-eeuwse dichter G.A. Brederode zal uitroepen: *'Het kan verkeren'*.

Op 3 juli 1844 schrijft de gouverneur aan de burgemeester van Maarssen, dat hij bij zijn laatste bezoek aan Maarssenbroek van haar bestuur de klacht heeft gehoord *'over het gebrek van politie, door dien de veldwachter van Maarssen, die aldaar ook deze functie uitoefent, niet dan zeldzaam zich te Maarssenbroek vertoont, zodat daar dikwijls, vooral des Zondags, ongeregelheden zijn.'* De gouverneur verzoekt daarom de burgemeester zich met het bestuur van Maarssenbroek te verstaan, zodat de gerezen

moeilijkheden worden opgeheven. Burge-meester Dolmans beantwoordt de brief reeds twee dagen later en schrijft dat hij met zijn ambtgenoot van Maarssenbroek is overeengekomen dat de veldwachter éénmaal per week zijn ronde door Maarssenbroek zal doen en ten bewijze daarvan een presentielijst bij een der assessoren (wethouders) zal tekenen. Bovendien zal de veldwachter *'van tijd tot tijd zich des Zondags aldaar vertonen en ook nu en dan des avonds in Maarssenbroek dienst doen.'* Acht dagen later antwoordt de gouverneur, dat hij zich volgaarne kan verenigen met deze regeling, maar wijst er tevens op, dat de dienst

zó moet worden ingericht, dat de veldwachter niet altijd op dezelfde dag van de week naar Maarssenbroek moet gaan.

De genoemde ongeregeldeheden waren overigens nieuw voor Maarssenbroek. De 139 inwoners, kinderen inbegrepen, verspreid over een twintigtal boerderijen en daggelderswoningen, hadden tot 1843 de veldwachter weinig werk bezorgd. Hierin kwam verandering toen bij de aanleg van de spoorbaan Amsterdam-Utrecht, wegwerkers van de Rijnspoorweg in Maarssenbroek een tijdelijk onderkomen hadden.

Dick Dekker.

DE NACHTWACHT, een plicht voor iedere ingezetene?

Een schilderij als *'De Nachtwacht'* van Rembrandt heeft de voorstelling van deze 17e en 18e eeuwse organisatie, die ook op het platteland functioneerde, wel erg heroïsch gemaakt. Op het platteland zien we geen zwaarbewapende, goedgeoefende veiligheidsdienst, maar eenvoudige en minder eenvoudige dorpelingen die na een lange dag werken 's nachts ook nog eens de plicht hadden om voor de veiligheid van het dorp te waken.

NOODZAAK

Uit de 17e eeuw komen geen gegevens naar voren die erop duiden dat er hier in de omgeving een nachtwacht of klepwacht opereerde. Pas in 1725 dienen de ingezetenen van Maarsseveen en Tienhoven een request in bij de Gedeputeerde Staten *'s lands van Utrecht'*, waarin zij toestemming vragen om een klepwacht in te stellen voor de *'Loijdijs'* (wat een klepwacht is, zal hieronder worden verduidelijkt).

Waarschijnlijk wordt het probleem der vagebonden hier pas omstreeks deze tijd storend, hetgeen met de teruglopende economie (d.i. minder investeringen in de Republiek en meer in het buitenland) begrijpelijk is. Opvallend is al in 1725 dat de nachtwacht alleen dienst deed tijdens de wintermaanden (sept./okt.-maart/april; ook dit is verklaarbaar. In een overwegend agrarisch gebied is er 's zomers voor meer mensen werk dan 's winters en een vast dienstverband was meer uitzondering dan regel.

Wie waren er verplicht om mee te werken aan de nachtwacht? Het *'reglement en ordre'* van (Oud) Maarsseveen en Tienhoven¹ uit 1725 zegt dat de wacht *'bij beurten'* zal worden waargenomen *'door twee in en opgesetenen manspersonen boven de agtien ende onder de vijf ende zeventig jaren oud zijnde en woonende aan de Loijdijs'*, maar het is niet de bedoeling dat er op grote gezinnen een te zware belasting komt te rusten, want ieder gezin behoeft slechts één wachter te leveren.

In 1759 verlaagt men de leeftijd naar 70 jaar. Ondanks de duidelijke taal levert het reglement toch problemen op. Niet voor Tienhoven en Oud-Maarsseveen, maar voor Maarsseveen en Nieuw-Maarsseveen. Het is toch onredelijk om een zomerverblijf van iemand die 's winters in Amsterdam of Utrecht verblijft, te moeten bewaken. Om te laten zien dat dit een aanzienlijke verzwarende zou zijn voor het nachtwacht verplichte deel van de bevolking van Nieuw-Maarsseveen, waar het merendeel der buitenplaatsen zich bevond, geef ik U hieronder de bevolkingsgegevens uit 1748².

BE'MANNING' en BE'VROUWING'

LIJST VAN HUISGEZINNEN IN NIEUW-MAARSSEVEEN

huisgezinnen	volle personen	kinderen	
		boven 10 jaar	onder 10 jaar
3 die arm zijn of onderhouden worden	6	0	0
ambagtsknechts daghuurders			
40 tuynlieden			
schoonmaaksters	87	20	36
naaijsters			
ambagtslieden			
24 neeringslieden	56	16	18
en andere personen			
5 boeren tezaamen	23	1	4
gebruykende 112 m(ergen)			
8 renteniers en diergelijken	24	5	2
22 Heerschappen 't Amsterdam woonende voor een tijd buyten zijnde	133	18	23
3 . . . 't Utrecht woonende	2	0	0
1 een kok meede voor een tijd buyten zijnde			
106 huysgezinnen	331	60	83

Dat zou inhouden dat van de 331 'volle' inwoners er zoal 133 afvallen omdat ze ('s winters) elders wonen.

Vandaar dat in een herziening van het reglement uit 1759 verordonneerd werd dat *'in zulke geregten alwaar Heere Huize of Buitenplaatsen zijn, alleen bij den zomer bewoont wordende, zullen zulke Huizen als welke van deze wagt mede hunne zekerheid genieten, worden aangemerkt als andere bijzondere Huishoudens; en de Heer of zijn Tuinman zal een man; en daar en boven de boer die agter zo een Huis mocht wonen, mede een Man, ieder op hun beurt, moeten stellen.'*

Wat betreft de bemanning zien we nog een tweede bijzonderheid. Uit de lijsten die opgesteld werden, blijkt dat men 5 à 6 maal dienst

had en dat de Joodse inwoners ook van de partij waren. Maar heel erg vreemd is dat we bij de 'manspersonen' die op de monsterrol staan zeer regelmatig de namen van vrouwen vermeld zien staan o.a. vrouw Niecoop, de weduwe Aron de Pinta, juffrouw Rachel Franco da Costa, de vrouwe van Maarsseveen en de vrouwe van Maarssen³.

Dit zou erop kunnen wijzen dat er per huis een nachtwacht aangesteld moest worden en dat, als de man overleden was, de vrouw de wacht (op papier althans) moest overnemen. Was men niet gehuwd en voerde men alleen het bewind over het huis, dan volgde uit het bovenstaande ook dat men op de monsterrol terecht kwam, zoals de vrouwe van Maarssen

in 1763, Johanna Maria van Lockhorst (1732-1783), die na de dood van haar vader in 1755 het beheer over Ter Meer kreeg, maar nooit gehuwd is geweest.

Overigens was dit een theoretische zaak, want alle dames (en niet alleen zij) maakten gebruik van het remplacementsstelsel, d.w.z. zij lieten een ander de nachtwacht voor zich doen. In de praktijk kwam het erop neer, dat het merendeel der opgeroepen personen vervangen werd door anderen.

TAAK EN BEWAPENING

Wat moest de nachtwacht zoal doen tussen 10 uur 's avonds en 4 uur 's ochtends?

1. Ruim van te voren aanwezig zijn op het beginpunt van de te lopen route. In Maarsseveen bij het gerechtshuis (in 1759) of het huis van de schout (in 1781) en in Tienhoven/Oud-Maarsseveen 'aan de kaade of op de limitscheijdinge tusschen Maarsseveen en Thienhoven.'
2. Behoorlijk bewapend zijn. Dit verschilde niet zoveel op het platteland. De Ratel (klep) was overal verplicht; in 1725 moest men in Tienhoven/Oud-Maarsseveen verschijnen met 'een Helbaard, Bartisaan ofte halve piek en een Houwer ofte Houdegen'; in 1781 moest men in Maarsseveen voorzien zijn van een 'Piek en Zijdgeweer' (dit is geen geweer maar een sabel of degen). Ik neem aan dat het geweer waar in het reglement van 1759 sprake van is, ook een sabel is.
3. Op bepaalde tijden (4 x per nacht) een vastgestelde route lopen:
 - a. de klepwacht van Tienhoven/Oud-Maarsseveen moest van de tegenwoordige Maarsseveense vaart lopen naar de Tienhovense vaart (kanaal) respectievelijk Westbroekse Vaart en weer terug.
 - b. Maarsseveen had een wat ingewikkelder route; daar werd in 1759 met twee koppels gelopen; het ene koppel ging tot 'aan de Breukelse Steenoven en vandaar verder door de laan tot aan de Huyzinge van Evert van Kooten en dan weder terug . . . na het geregtshuys'; het andere koppel ging 'de Lanen door, de Caatsbaan op tot aan de Maarsense brug en dan weder het Jaagpad langs na 't Geregtshuys terug.'

Dit scheen niet zo goed te gaan, want in 1781 werd er een nieuwe 'ordre op de Nachtwacht onder Nieuw-Maarsseveen' uitgevaardigd aangezien

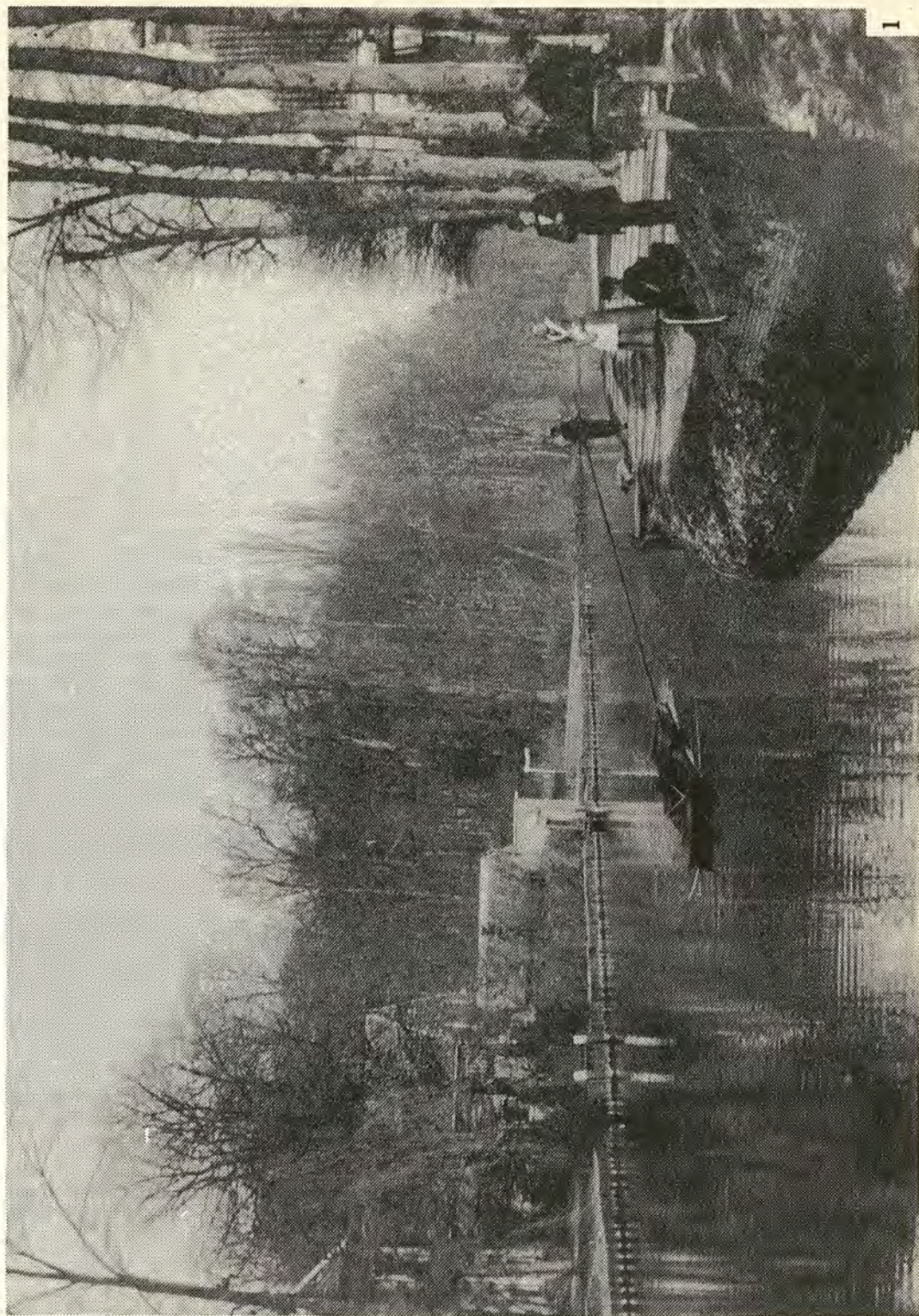
'Schout en Schepenen . . . hebben vernomen dat de Nachtwacht . . . , doorgaans zeer slecht wordt waargenomen' en men proeft uit de ordonnantie het wantrouwen. Een ieder moet kunnen horen dat de nachtwacht eraan komt, want 'op dat de opgezetenen ook zullen weten wanneer de Wacht haar begin en einde neemt zal de Nachtwacht bij het aan en afgaan van de Wacht niet alleen bij de Schout en de Schepenen, maar het geheele district door . . . moeten ratelen.'

Dus niet meer bij het gerechtshuis beginnen en dan de kortste weg naar het huis van de schout nemen, vlug even ratelen en dan weer snel terug naar de warme kachel. Ook de afloop van de wacht wordt beter geregeld: Zij (d.i. de nachtwacht) 'zullen bij het aan en afgaan van de Wacht . . . moeten zijn aan de plaats Gansenhoeft en bij de Heremitage op de Laan bij Bleyendaal (Machinekade), van waar zij al ratelende . . . zullen moeten komen langs de Vecht en Diependaalschendijk of Laanen over de Kaatsbaan weder tot voor de huijzinge van den Schout, alwaar zij zullen moeten afratelen en scheidjen.'

Ja, en wat te doen als je dan toch, ondanks al het lawaai dat je maakt, een inbreker of iemand die je verdacht voorkomt, ontmoet. Dan moest je versneld ratelen (om de buurt te waarschuwen) en de verdachte overmeesteren. Hoe dat te combineren viel, is mij niet helemaal duidelijk, maar goed, als je hem te pakken had, moest je hem opsluiten en de volgende dag aan de justitie overleveren en dan kreeg je in bepaalde gevallen een premie, mocht er geen premie bestaan en was de aanhouding toch van belang dan kreeg men 'eene bijzondere Gifte wegens Haar Ed. Mog. beschonken.'

N.B. Voor alle noten is gebruik gemaakt van het Oud-Archief van Maarsseveen inv. nr. 3.

drs. Wallie Smits.

BIJ DE FOTO'S VAN JACOB OLIE UIT 1894

De bewondering in de vorige eeuw voor de foto's van Jacob Olie was buitengewoon groot. Zij gold de kunstzinnigheid en de technische vaardigheid van de maker. Nu, bijna honderd jaar later, hebben de foto's van Olie ook historische waarde gekregen.

In jaargang 6 op pag. 41 e.v. drukten wij enige foto's af die Olie in 1894 in Oud-Zuilen maakte. Onze secretaris, J.H. Sagel, schreef daar een toelichting bij, die ons leerde, dat Jacob Olie reeds in 1860 met een zelfgemaakt toestel goed geslaagde foto's van Amsterdam maakte. Na zijn pensionering in 1890 als directeur van de *'Eerste Amsterdamsche Ambachtsschool'* vereeuwigde Olie vele mooie plekjes in de Vechtstreek. Een speurtocht van drie leden van de Historische Kring (J.H. Sagel, D.A. Verkroost en ondergetekende) bij de Gemeentelijke Archiefdienst in Amsterdam, waar vele foto's van Olie bewaard worden, leverde nog enige *'schone kiekjes'* op, waarvan we er twee in dit nummer afdrukken.

Op foto 1 zien wij links de lommerrijke buitenplaats Zuilenveld, na 1940 gebruikt als herstellingsoord voor oorlogsgewonden en rechts, verscholen achter bomen, het oude huis Diedrichstein.

Op foto 2, de dubbele klapbrug, de witte gevel van het Regthuis (tot 1890 gemeentehuis en daarna boerderij) en de door de bomen nauwelijks zichtbare Hervormde Kerk. De foto wordt mede gedateerd door de kleding van de kinderen op de voorgrond. Op beide foto's, gemaakt 27 maart 1894, zien we een heer met bolhoed, een vriend van Jacob Olie.

De oogst bij de Gemeentelijke Archiefdienst was groter. We troffen ook andere foto's aan, waarvan de makers onbekend zijn en waarvan we er hier nu twee afdrukken.

De Breedstraat in 1895. Geheel rechts een gedeelte van het huis van Adrianus Dolmans, dat in 1902 werd afgebroken. Dolmans had hier zijn timmermanswerkplaats en rechts daarvan - niet zichtbaar - de Waag. Dolmans was sedert 1869 tevens gemeente-waagmees-

ter. Toen hij in 1902 overleed, werd hij opgevolgd door zijn vrouw, Maria Stigtenaar. Zij verlaat de gemeente reeds na een half jaar, waarna de Waag verplaatst wordt naar de Diependaalsedijk bij W. Boot. Het huis met de witte gevel is de dameskostschool die in 1895 onder leiding stond van de dames Tak en Nicolai en daarna, tot de opheffing van die school, onder mej. Thieme.

Hierna werd dit huis door de gemeente gekocht en woonden er respectievelijk de schoolhoofden Knook, Lubbers, Wolthuis en Kouwe. Omstreeks 1948 werd het huis verkocht aan de heer A. Agterberg, die er zijn dames- en herenkapsalon vestigde. Bij de verbouwing toen, heeft men de gevelopstand kunnen redden en door de ontleistering en het gelijktrekken van nok en goot met de overige huizen, de restauratieschade beperkt gehouden. Links van de kostschool de woning van veldwachter Feddema (later van Duinen en Degen). In het bovenlicht van de voordeur is een lantaarn ingebracht die van de avond tot de morgen brandt, waardoor het woord *'Politie'* steeds zichtbaar is. Achter de mensen op de foto het woonhuis van meester Bolman en vervolgens de school met boven het gemeentehuis. Links op de voorgrond de gemeentepomp die na een cholera-epidemie (het Vechtwater was drinkwater) daar in 1868 geplaatst werd.

De Klokjeslaan in 1937. Aan beide zijden van de laan een sloot: rechts aan de andere zijde van de bomen en links gemarkeerd door de bruggetjes. De Klokjeslaan was gedeeltelijk aan de linkerzijde bebouwd met de woningen van o.a. de families De Kloet, De Heul, Tellegen, Haverkamp en Dorresteyn. De bewoners hadden een fraai uitzicht op het land van Spelt.

Dick Dekker

Alle foto's afkomstig van de Historische Topografische Atlas van de Gemeentelijke Archiefdienst te Amsterdam.

DE BURGEMEESTERS VAN MAARSSSEN (II)

J.G. Dolmans 1829-1856

Op 2 juli 1829 (en niet 1826 zoals abusievelijk vermeld op pag. 5 van deze jaargang) wordt aan het huis der gemeente, Breedstraat 2, met luider stemme afgekondigd, dat het Zijne Majesteit den Koning Willem I heeft behaagd Joannes Gerardus Dolmans te benoemen tot burgemeester en secretaris van de gemeente Maarssen. Uit een schrijven van 5 januari van dat jaar blijkt, dat de Ambachtsheer van Maarssen, D. baron van Tuijll van Serooskerken aan de Gouverneur van de provincie Utrecht verzocht heeft die benoeming te bewerkstelligen. Als Dolmans op 2 juli plaats heeft genomen in het midden der vergadering zoals het reglement op het Bestuur ten plattenlande voorschreef, houdt hij een rede, waarbij hij de Ambachtsheer bedankt *'voor deszelfs vertrouwen en genegenheid'*. Verborgen was toen nog de zeer hinderlijke tegenwerking die Dolmans zou ondervinden van de neef van de baron, die zijn vader in 1841 als Ambachtsheer opvolgt.

Joannes Gerardus Dolmans, geboren in 1801 te Maarsseveen, was vóór zijn benoeming tot burgemeester werkzaam als griffier van het Vrederecht in de Breedstraat. De naam Dolmans komt sinds ± 1780 regelmatig voor in de registers van Maarssen, Maarsseveen en Tienhoven. Maar ook onregelmatig. Soms wordt de naam gespeld als Dollemans en de in 1813 overleden Joannes Henricus Dolmans in de voormalige mairie (gemeente) Tienhoven, waartoe de gemeente Maarsseveen behoorde, is volgens de doodsakte dezelfde persoon als Jan Dolmans. Deze Jan Dolmans woonde tijdelijk in Amsterdam en was timmerman. Maar er waren meer gezinnen met de naam Dolmans omtrent de eeuwwisseling woonachtig in Maarssen en Maarsseveen.

In 1795 was Jacobus Theodorus Dolmans, wonende in het eerste huis op de Herengracht bij de hoek van de Kaatsbaan, schepen van Maarssen. Zijn zoons en neven vinden we later terug als kaarsenmaker, wagenmaker, bierbrouwer en timmerman. Jacobus, geboren in Maastricht, was Rooms-Katholiek. We vermelden dit opzettelijk omdat gedurende de eerste helft van de negentiende eeuw de ambtenaren en notabelen, ook in Katholieke gebieden, in dorp en stad Protestant waren (zie H. Verweij-Jonker: *'De Emancipatiebewegingen'* in: Drift en koers van 1968). Volgens J. Hendriks in: *'De emancipatie van de gereformeerden'* (1971), was een katholieke burgemeester in het begin van de negentiende

eeuw een grote zeldzaamheid. Maar toch, burgemeester Joannes Gerardus Dolmans was katholiek evenals zijn voorganger Theodorus van der Vliet. Bij Van der Vliet's benoeming gold misschien het feit dat het katholieke volksdeel van Maarssen de grootste groepering was. Dit was echter niet het geval toen Dolmans hem in 1829 opvolgde want Maarssenbroek, dat voor 95 % katholiek was, vormde in dat jaar weer een afzonderlijke gemeente. De geschiedenis heeft geleerd dat men met J.G. Dolmans een zeer goede keus heeft gedaan. Gedurende de 27 jaren dat hij burgemeester was, heeft hij met zijn vaardige pen ruim meer dan duizend brieven geschreven, waarvan wij er honderden hebben gelezen. Zijn stilistische bekwaamheden kwamen hem te stade als hij de belangen van zijn Maarssen moest verdedigen. Zijn rapporten munten uit door nauwkeurigheid. Uit de vele processen-verbaal die hij moest schrijven als hoofd van de politie en uit de rapporten die hij schreef namens het gemeentelijke armbestuur komt hij naar voren als een sociaal bewogen man. Zijn grote verdiensten bleven niet verborgen voor zijn superieuren in Den Haag en Utrecht. Maar, de weg die hij moest gaan, was geen pad over rozen. In het begin had hij reeds de schijn van partijdigheid tegen. Zonder overdrijving kon men immers van een familieregering spreken. Het gemeentebestuur bestond uit: de burgemeester, twee assessoren en vier raden. Burgemeester Dolmans was de opvolger van zijn

oom, die getrouwd was met Maria El. Dolmans. Tussen assessor G. van Hulst en de burgemeester bestond bloedverwantschap in de tweede graad. Assessor Nieuwenhuijzen was getrouwd met de dochter van zijn tante Sibille Dolmans, en een van de raden heette Jacobus Dolmans met wie de burgemeester in de zesde graad bloedverwantschap had. Assessor Van Hulst wordt echter spoedig vervangen, zoals het Reglement van Bestuur ten plattenlande dat voorschreef. Argwanend ziet de Maarssense bevolking toe als de nieuwe assessor Jacobus Dolmans in moeilijkheden geraakt, omdat hij verdacht wordt de verwekker te zijn van het doodgeboren kind van zijn dienstbode, dat door haar in een sloot aan de Binnenweg 'begraven' wordt. Getuigenverklaringen en omstandigheden die belastend zijn voor de assessor, worden echter door de burgemeester onomwonden in het proces-verbaal opgenomen.

De grootste tegenstrever van de burgemeester is de Ambachtsheer Diderik Rijnaud Philibert Baron van Tuijll van Serooskerken. Rijtuigfabrikant G. Soeders wil in zijn fabriek Nieuwhoop aan de Zandweg (nu Scholten) een spoorwagonfabriek beginnen. Dolmans juicht dit toe. Maarssen had vele armlastigen, de werkloosheid was groot. Van Tuijll verwacht waardedaling van Huis ter Meer, zijn Ridderhofstad, gelegen tegenover Nieuwhoop. Telkenmale als Van Tuijll maar even meent dat Soeders een of andere bepaling overtreedt, trekt hij naar het gemeentehuis en laat Dolmans proces-verbaal opmaken. De verzonden brieven aan de gouverneur en de Officier van Justitie leveren meestal het antwoord op dat Van Tuijll ongelijk heeft. Maar ook deze moeten beantwoord worden. Bovendien eist Van Tuijll afschriften. Dolmans die tevens secretaris is, ontwerpt, corrigeert en schrijft. Tweemaal slaagt Van Tuijll erin de fabriek stil te laten leggen, eenmaal zelfs gedurende een jaar. De brieven van Van Tuijll bevatten stekelige opmerkingen aan het adres van Dolmans.

De verbalen en rapporten van de burgemeester zijn correct, formeel maar terzake doende. In zijn jaarverslagen lucht Dolmans zijn hart. In zijn verslag over 1846 schrijft hij bij de algemene opmerkingen:

'Het jaar 1846 heeft van den beginne af aan opzichtsens het fabriekswezen den ondergetekende veel-

vuldige en zeer onaangename arbeid verschaft. De laatste maanden werden door de behandeling van het afgewezen verzoek (nl. van Soeders om een metaalgieterij op te richten) veelbeduidend vergald'. Dolmans spreekt de hoop uit dat het fabriekswezen in de toekomst 'tot algemeen genoegen en op de daarvoor geschikte punten bloeie en dat zijne vervolgers (opvolgers) zich nimmer over derzelven te vergedrevene en onvoeglijke handelingen zullen behoeven te beklagen.'

Vreest Dolmans dat hij niet herbenoemd wordt, als hij over opvolgers schrijft? Maarssen en Maarsseveen zouden onder één burgemeester komen en zijn tegenstrevers waren invloedrijk genoeg om hem die plaats te onthouden. Maar zie, Joannes Gerardus Dolmans wordt in 1850 ook burgemeester en secretaris van Maarsseveen. Zijn bekwaamheid en werkkraft worden gehonoreerd. Na het inwerkingtreden van de nieuwe Gemeentewet van 1851, spreekt hij op 15 oktober van dat jaar de nieuwe Raad toe, een gekozen Raad, waarin twee leden met meer dan twintig jaar raadservering niet terugkeren. Dolmans betreurt hun afscheid als raadslid, maar voegt er onmiddellijk aan toe dat hij de nieuwe volkskeuze respecteert. Nou ja, volkskeuze, slechts een honderdtal Maarssenaren was kiesgerechtigd! En als hij daarna opsomt wat hij graag aan de vergetelheid prijsgeeft, dan noemt hij naast de epidemische ziekten van de afgelopen jaren ook *'de moeilijkheden van onverwachte en grievende ontmoetingen hem in het tijdsverloop van meer dan 22 jaren bejegend.'*

Dolmans die met zijn vrouw Maria van Klaveren, dochter en zoon o.a. in de Bolensteinestraat woonde, naast veehouder Van Woudenberg, verhuisde op 1 mei 1851 naar Maarsseveen, d.w.z. naar de Herengracht en nam daar zijn intrek in huize *'de Vecht'*.

Ook na 1851 wacht de burgemeester veel extra correspondentie. Nu gaat het om de tolheffing aan de Vechtbrug en om de vraag wie de onderhoudskosten van de brug en de kosten van uitdieping van de Vecht ter plaatse, moet dragen. Hoewel de burgemeester eigenlijk meent dat de Vechtbrug aan de gemeenschap hoort – een revolutionair standpunt voor die tijd – moet hij rekening houden met de eigendomspapieren van 1614 en die wijzen als eigenaar van de brug aan... baron Van Tuijll. Deze verpacht de tolheffing jaar-

lijks voor f 800. Dan moet hij ook de lasten dragen, meent Dolmans. Ook nu worden landsregering en provinciaal bestuur in de strijd gemengd. Hierdoor dreigen de toltarieven te verdwijnen, of althans beduidend minder te worden. Dan verkoopt Van Tuijl de brug met de tolrechten aan de Amsterdamse koopman A. van den Werve.

Het zou te ver voeren om in dit bestek de correspondentie op de voet te volgen. Maar de lezer van 1983 zou dan ongetwijfeld de zijde van Dolmans kiezen en de onderhandse verkoop van brug door Van Tuijl (voor f 11.000 plus 10 % kosten) sterk veroordelen. Er is veel strijd gestreden door burgemeester Dolmans en zonder aanzien des persoons als

het ging om het belang van de gemeente Maarssen en haar ingezetenen. Het doet wat koud aan, als men in de raadsnotulen van 22 januari 1856 de zakelijke mededeling leest, dat door ongesteldheid van burgemeester Dolmans, de oudste wethouder, de heer Van Winsheijm, het voorzitterschap zal waarnemen. Daarna wordt de naam Dolmans, voor zover wij hebben nagegaan, niet meer genoemd in het gemeente-archief.

Als we rechts van de Straatweg naar Utrecht de straatnamen lezen van de Maarssense burgemeesters, dan missen we die van burgemeester Joannes Gerardus Dolmans.

Dick Dekker.

'DE MAARSENSCHUIJT'

Wanneer en waarom werd het noodzakelijk om vanuit een klein plaatsje als Maarssen/Maarsseveen met een betrekkelijk kleine bevolking een geregelde veerdienst te onderhouden op Utrecht en Amsterdam? Het is toch vanzelfsprekender, dat men gebruik maakte van de veerdienst per zeilboot en later per trekschuit vanuit Utrecht en Amsterdam, die hier een opstapplaats hadden.

Het antwoord op beide vragen zal vaag moeten blijven, omdat we het niet precies kunnen achterhalen.

Wel kunnen we een poging doen om de opkomst van de 'Maarsenschuyt' te reconstrueren. Immers, vóór de opkomst van Maarssen/Maarsseveen als verblijfplaats van rijke Amsterdammers en in mindere mate van Utrechtse lijkt het onwaarschijnlijk dat er een geregelde veerdienst (vooral op Amsterdam) werd onderhouden. We zouden dus aan kunnen nemen, dat een eigen veerdienst pas lonend werd met de opkomst van de Vecht buitens.

Een vermoeden, dat versterkt wordt door de oudste gegevens over een Maarsseveense veerdienst uit 1674¹, waarin enkele zaken geld worden. Aangezien de Maarsseveense (en Maarssense) schippers geen lid van een gilde waren, gold voor dat jaar waarschijnlijk voor de drie schippers het principe: 'ieder voor zich, God voor ons allen', en voerde men een moordende concurrentiestrijd. Toen de schippers doorhadden, dat zo'n strijd in niemands voordeel beslecht kon worden, zijn ze onder leiding van de koster bij elkaar gaan

zitten en hebben ze een reglement opgesteld en ondertekend, waarin afgesproken werd dat het lot de volgorde van afvaren zou bepalen. Vanaf dat jaar is het zeker dat er een regelmatige beurtsdienst onderhouden werd op zowel Amsterdam als Utrecht.

HET VEERRECHT

In een stad met strenge regels en met gilden die op hun gebied de dienst uitmaakten (ook ten goede, want er was in Utrecht b.v. een soort weduwen- en wezenfonds onder de schippers) is het vrij duidelijk wie uitmaakte hoeveel mensen er toestemming kregen om een veer te beginnen, maar op het platteland was dat niet zo precies omschreven, of eigenlijk wel, maar men hield zich er klaarblijkelijk niet aan.

Wie had dan het recht tot aanstelling van beurtschippers? Joan Huydecoper (tussen 1661 en 1704 heer van Maarsseveen) maakt het ons duidelijk. Hij zegt (in 1689) 'dat alle Ambagstheeren in deeze provincie en elders uijt

crachte van hare titule competeert (rechtens toekomt) des middelbaare en lage jurisdictie' en verwijs zelfs voor wat betreft het veerrecht naar het jaar 1594.

Maar hij doet dit in een klaagschrift aan het Hof van Utrecht, waarin hij zegt dat men goederen vervoert buiten het officiële veer om. Verder zoekend in het archief van de familie Huydecoper blijkt, dat Joan Huydecoper, die zelf vond dat hij als ambachtsheer het veerrecht had, ditzelfde recht met terugwerkende kracht tot 1687 heeft gekocht en wel van zijn eigen 'onderdanen' de *'geërfdens en gerechte'* van Maarsseveen voor de somma van 1300 guldens 'voor nu en ten eeuwigendage'.²

Daarna verpacht hij het veer voor een bedrag dat in 1772, 50 gulden per jaar bedraagt.

We zien wel uit meer gegevens dat de verhouding tussen de Huydecopers en de inwoners van Maarsseveen in de tweede helft der 17e eeuw niet zo best was.

De geërfdens gebruikten de inkomsten van het veer tot nut van allen. Het wegvallen van de pacht betekende dus dat de jaarlijkse lasten der ingezetenen verzwaard zouden worden (dit gebeurde via de jaarlijkse uitzettingen of omslagen). Zelfs over het bedrag der afkoopsom kon men het onderling niet eens worden.

De Maarsseveners wilden er f 1500,- voor hebben en Huydecoper bood als goed koopman f 1000,-³.

Ook toen werd de koopprijs ergens midden tussen deze bedragen vastgesteld (f 1300,-), maar dit moest gebeuren door tussenkomst van een onpartijdige persoon.

MENIGVULDIGE KLACHTEN

Eind 18e eeuw heeft de *'Maarsenschuijt'* een slechte naam gekregen en ziet de Vrouwe van Maarssen, Van Tuijll van Serooskerken⁴, zich genoodzaakt om na *'de menigvuldige klagte van veele goede in- en opgezetenen van dezelfde Ambagts-Heerlijkheid over diverse inconvenientien en onregeltheden op het veer en de invordering van de vragtloonen van Maarssen'* het bestaande reglement te vernieuwen en aan te passen, om zo doende de verwaarloosde veerdienst uit het slob te halen.

De Vrouwe van Maarssen beperkt zich tot het veer op Utrecht, maar de beide gerechten Maarssen en Maarsseveen stellen wel dezelfde schippers aan. De belangrijkste zijn: Jaco-

bus Smit en zijn zoon Rijk, die in 1798 als zetschipper de oude Jacobus ontlast van zijn werk onder belofte *'zijn leven lang gedurende van goede Spijs, drank, inwooning, klederen en van 't geene wijders een burgerman toekomt, te zullen verzorgen.'*⁵

Die Jacobus heeft dan al een lang leven als schipper achter de rug, want we komen hem (of beter gezegd zijn vrouw) al in 1768 tegen in het dagboek van J. Bicker Raye (orginele handschrift), waarin hij een afgrijselijke gebeurtenis beschrijft die ik U niet wil onthouden:

'17 meij 1768

Een dag (of) acht à tien geleede kwam de Maarsense schippers vrouw van Jb. Smit van daar naar dese Stadt met haar schuijt varen, onder weeg en een ander vaartuijg haar tegens komende, raakte de lijn van dat vaartuijg tegens de knop van de Boom van haar schuijt die boven op lag, sij aan het stuur staande kwam die boom die door die lijn met groote kracht agter uijt wier gedreeven met het stompe ent vlak tegens die vrouw haar oog aan, waardoor dat oog gebarsten is, en een ijselijk gat in haar Hooft veroorzaakt is, die chirurgijn van der Duijn, die daar so voort sij aankwam is bijgehaalt, oordeelt het wel nog geen dood wont, maar dat sij haar oog kwijt sijn sal. Hat het met de ijsere punt van de boom geweest, hat sij mors dootd geweest.'

DIENSTREGELING

Er was een zomer- en een winterregeling en ook nog een regeling voor de winter *'bij besloten water'*.

Vertrekpunt in Maarssen was de herberg *'het Staate Wapen'*, in de Franse tijd werd het vertrekpunt verplaatst naar het *'huijs der gemeente'*⁶, misschien wel omdat de herbergier Huybert van der Linden zijn slordige leven niet gebeterd had. In 1794 kreeg hij te horen dat, wilde hij voor zijn herberg de aanlegplaats hebben (of houden), hij wel de wal in orde moest maken en een uur voor afvaart en aankomst vrij moest houden. In ruil daarvoor mocht hij de roeven op Amsterdam verhuren en een commissie krijgen van 2 stuivers per roef, maar dan moest hij wel een briefje overleggen wanneer de roeven verhuurd zijn en welke roef en verhuurd was (de 1e of de 2e). Mocht hij zich *'vergissen'* met zijn verhuur (b.v. door 2 x dezelfde roef te verhuren op één vaart), dan werd er altijd ten voordele van de passagiers beslist en kregen de mensen hun

geld terug op kosten van Van der Linden.⁷ Aanlegplaats in Utrecht was de sluis bij het Veerhuis, waar men weer vertrok op het gelui van de klokken van de Jacobikerk. Aanlegplaats in Amsterdam was 'in 't Singel bij de Munt'.

Er ging (volgens het reglement) 1 x per dag een schuit naar Utrecht (uitgezonderd op zondag) om 8 uur (zomer) of 8.30 uur (winter) en die ging weer terug al naar gelang het seizoen tussen 3 en 5 uur 's middags. Bij 'besloten water' werd er iedere dag met een 'toewagen' (dicht rijtuig) gereden en wel om 9 uur heen en om 2 uur terug (later wordt dit teruggebracht tot 3 x per week).

De boot naar Amsterdam vertrok ook iedere dag wisselend tussen 9.30 uur en 12 uur. De wisselende vertrektijden waren in verband met de verplichting om voor het donker ('voor het boomstuyten') in Amsterdam te zijn.

Bij 'gesloten water' werd er 4 x per week met de 'toewagen' gereden.⁸

PRIJZEN EN ROUTEBEPERKING

Naar Utrecht betaalde men in het ruim per persoon 1 stuiver en 4 penningen en voor een plaats in de roef was men 2 stuivers kwijt (naar Amsterdam gold in het algemeen een dubbel bedrag), 's Winters werd het ritje per 'toewagen' bijna onbetaalbaar, want dan betaalde men maar liefst voor het aangenamere voorwaarts rijden 8 stuivers, achterwaarts 6 stuivers en het meest onaangename plaatsje was voorin achter de voerman. Dit kostte zelfs nog 4 stuivers. Het moge duidelijk zijn dat het reizen per rijtuig voor 't gemeen (de gewone man) een onbetaalbare zaak was.

Meestal werden goederen, die vervoerd werden, opgehaald of snel afgegeven, maar als men b.v. vanuit de richting van Utrecht voorbij de Timmermanslaan en Hertevelt woonde, dan werd er een bestelloon van enkele stuivers geheven, met de beperking dat men niet verder mocht gaan dan (het eind van) de Daalsche Dijk en de Warrenhoek.

Met deze Warrenhoek zal waarschijnlijk de bocht in de Vecht tussen het Wapen van Maarsseveen (voor Geesberge) en 't Slijk bedoeld zijn, misschien dat deze bocht aan zijn naam is gekomen door het warren (in verwarring brengen) der schippers i.v.m. de wind die dan anders op de schuit komt te staan, hetgeen bij een zeilschip al lastig is,

maar bij een trekschuit nog grotere gevolgen heeft vanwege de tragere reactie van het roer. Dit kon tot gevolg hebben dat de achterkant tegen de wal sloeg.

Noten:

1. Archief Huydecoper inv. nr. 1728
2. Maarsseveen inv. nr. 16 (getranscribeerd door onze werkgroep paleografie).
3. Archief Waterschap M'veen nr. 1 (13 dec. 1690).
4. Welke is mij niet duidelijk, de acte is van 1789, maar dan is de ongehuwde Diederik van Tuyll van Serooskerke Heer van Maarsse (tot 1840), daarvoor was Johanna Maria van Lockhorst Vrouwe van Ter Meer en Maarsse (1783-1788) en dat was weer een dochter van Diederik van Lockhorst (Heer van Ter Meer enz. 1740-1755) en Maria Catharina van Tuyll van Serooskerke, die in 1787 overleed. Ik denk dat Maria Catharina de zakelijke belangen behartigde voor haar dochter.
5. Archief Maarsse inv. nr. 37
6. idem, nr. 36
7. idem nr. 38
8. idem nr. 33

drs. Wallie Smits.

DE GASFABRIEK VAN MAARSSSEN

Voor een bijdrage over de Maarssense gasfabriek zouden we graag gedurende enige tijd willen beschikken over foto's van de oude fabriek.

Mw. C. Plomp-Faber heeft de redactie reeds geholpen met enige unieke, helaas wat donkere, foto's.

BRINKHOF

AANNEMINGSBEDRIJF

MACHINEKADE 6, MAARSSSEN

TELEFOON

61456

VOOR:
HUIZEN, FLATS, BUNGALOWS
en BOERDERIJEN

VOOR:
TAXATIES, HYPOTHEKEN
en FINANCIERINGEN

**de
vecht
streek**

VOOR:
ALLE SOORTEN VERZEKERINGEN

UW MAKELAAR ★

UW ASSURANTIE ADVISEUR ★

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 21-a, tel.: 03465-64644

Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67791

In het pand waar nu Café Ome Klaas zijn klanten een gastvrij onthaal bezorgt is al sinds 1780 een horeca-bedrijf gevestigd. In die tijd nog een herberg. Maar steeds stond en staat nog een goede dienstverlening aan de klant voorop.

Wij verzorgen uw koud buffet, fondue en barbecue op uw personeelsavonden, verjaardagspartij of huwelijksfeest wilt u liever de gewone Hollandse pot, ook dat kan. Er is accommodatie voor circa 60 personen. Een partijtje biljart? Kom rustig eens binnen en misschien wordt u wel lid van de bij ons spelende biljartvereniging.

U kunt altijd reserveren! in

CAFÉ OME KLAAS

**Op de Lange Gracht 43 in Maarssen
of telefonisch 03465-61409 of 62019**